

Józef Jan Bossowski (14 IX 1882—16 X 1957)
Doktor nauk prawnych, profesor zwyczajny
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

V. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

JÓZEF JAN BOSSOWSKI

Dnia 16 października 1957 r. zmarł nagle w wieku 75 lat profesor zwyczajny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Józef Jan Bossowski, kierownik katedry prawa karnego. Mianowany profesorem w kwietniu 1920 r., był jednym z najstarszych służbą i wiekiem profesorów Uniwersytetu Poznańskiego, któremu poświęcił całe swoje życie.

Urodzony dnia 14 września 1882 r. w Stryszawie w powiecie żywieckim, w woj. krakowskim, po ukończeniu gimnazjum w Wadowicach i Krakowie uzyskał maturę w roku 1900., a doktorat prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1906. Po złożeniu egzaminu sędziowskiego był kolejno sędzią hipotecznym, następnie sędzią śledczym, sędzią w sekretariacie Sądu Najwyższego we Wiedniu oraz pracował w administracji sądownictwa; poza tym był przewodniczącym sądu przysięgłych.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę po pierwszej wojnie światowej powołany został na stanowisko zastępcy profesora prawa i postępowania karnego w Poznaniu w roku 1920. Objąwszy to stanowisko habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1921 i został mianowany profesorem nadzwyczajnym w roku 1922, zwyczajnym zaś w roku 1928.

Dwukrotnie pełnił obowiązki dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, w latach zaś 1938 i 1939 był kierownikiem Biblioteki Uniwersyteckiej.

W czasie swej wieloletniej pracy na Wydziale wielokrotnie pełnił różne funkcje uboczne; był członkiem Komisji Ministerstwa Sprawiedliwości dla badań kryminalno-biologicznych (rok 1934), rzecznikiem dyscyplinarnym dla spraw profesorów Uniwersytetu Poznańskiego (przez trzy lata) oraz członkiem komisji dyscyplinarnej dla urzędników i niższych funkcjonariuszy Uniwersytetu (przez sześć lat), członkiem Stowarzyszenia Opieki nad Więźniami i Rodzinami na województwo poznańskie, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Instytutu Zachodniego, delegatem na Poznań polskiej sekcji Association Internationale de Droit Penal oraz członkiem stowarzyszeń prawniczych polskich i zagranicznych.

W okresie powojennym był członkiem Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich, zastępcą przewodniczącego komisji dla doboru kandydatów na pierwszy rok studiów, członkiem Komisji Konsultatywno-Naukowej Ministerstwa Sprawiedliwości, członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Medycyny Sądowej i Kryminologii, przewodniczącym Sądu Organizacyjnego Zakładowej Organizacji Związkowej Uniwersytetu Poznańskiego oraz członkiem założycielem Klubu Demokratycznej Profesury, przewodniczącym Komisji Przydziału Pracy dla absolwentów.

Wobec przekroczenia w roku 1947 granicy wieku, Ministerstwo Oświaty, a następnie Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego (w następnych latach) przedłużało mu corocznie stosunek służbowy na wniosek Wydziału Prawa, umotywowany niezbędnością pracy prof. Bossowskiego na Wydziale. Za swą pracę odznaczony został komandorią Orderu Odrodzenia Polski.

Intensywność pracy Zmarłego w tych latach, mimo przekroczenia granicy wieku, nie tylko nie malała, lecz rosła wraz ze wzrostem ilości studentów i ilości agend kierownika katedry, a następnie również i zespołu katedr.

Niezależnie od obowiązków profesora uniwersytetu, Zmarły pełnił przez szereg lat, począwszy od roku 1948, obowiązki sędziego Sądu Najwyższego, ośrodek w Poznaniu, biorąc w tej pracy udział równy udziałowi innych sędziów, nie obarczonych funkcjami profesorskimi.

Jednym z głównych zadań, jakie sobie Zmarły wytyczył w okresie powojennym, było odbudowanie zupełnie zniszczonego Zakładu Prawa Karnego i ponowne stworzenie zupełnie zniszczonej i rozproszonej biblioteki zakładu. Przybywszy w kwietniu 1945 do Poznania i mieszkając w pokoju pozbawionym szyb i opału, na własnych plecach dźwigał książki zbierane z różnych magazynów w Poznaniu, ratując z rozproszenia to, czego Niemcy nie zdołali jeszcze zniszczyć ani wywieźć, lecz jedynie rozproszyli po mieście.

Równoległe z tą pracą prowadził wykłady dla ogromnych rzesz studentów (których liczba przy łączeniu roczników na poszczególne przedmioty przekraczała niekiedy 700 osób), egzaminując bez wytchnienia te duże ilości kandydatów, prowadząc dla nich seminaria i służąc im radą i pomocą w każdej sytuacji życiowej.

W ostatnim okresie, gdy zaczęła się akcja doszkolenia studentów mających za sobą trzyletnie studia, polegająca na egzaminach, prowadzeniu prac magisterskich i składaniu przez nich magisteriów, prof. Bossowski prowadził i te agendy, zwiększając wielokrotnie normalne agendy katedry. Do tego doszły jeszcze agendy związane ze studium dla pracujących, wymagające również konsultacji, prowadzenia prac magisterskich, wykładów i egzaminowania.

Tak więc w ostatnich latach praca prof. Bossowskiego odbywała się na trzech odcinkach, z których każdy dawał pełne, normalne obciążenie profesorskie, nawet przy obecności dwóch profesorów na katedrze.

Pełnienie tak różnorodnych i tak licznych funkcji ułatwiało Zmarłemu wybitne zamiłowanie i uzdolnienie do pracy pedagogicznej i szczególnie silne umiłowanie młodzieży. Zmarły był dla niej nie tylko sumiennym, pełnym poświęcenia profesorem, był opiekunem tak im bliskim jak starszy członek rodziny. Studenci zwracali się do niego ze szczególnym zaufaniem. Pełniąc przez wiele lat obowiązki przewodniczącego komisji przydziału pracy absolwentom, troszczył się o los każdego studenta, walczył dla każdego o jak najlepsze stanowisko, zabiegał, pisał, interweniował tak długo, aż uzyskał dla zainteresowanego odpowiedni przydział pracy.

Swoich dawnych* studentów pamiętał ze zdumiewającą dokładnością. Potrafił z pamięci opisać dawnych uczniów sprzed lat kilkunastu, przytaczając ich postępy w nauce prawa karnego, ich właściwości intelektualne, a nawet opisując ich wygląd i ich losy po ukończeniu studiów.

To głębokie zainteresowanie się losami młodzieży było bodaj najbardziej uderzającą, najbardziej wzruszającą cechą charakteru Zmarłego, który swoje zadania pedagogiczne pojmował bardzo głęboko, stawiając je ponad wszystkie inne.

Wykład miał jasny i dokładny; wymagał odpowiedzi i prac pisemnych dokładnych i starannych, nie tolerując najmniejszego niedbalstwa w wystawianiu się i w piśmie. Surowy przy egzaminach, rozumiał problemy młodzieży i starał się jej pomagać na każdym kroku w życiu, nie ograniczając się do murów Uniwersytetu i sali wykładowej.

Ten głęboki humanizm Zmarłego pozostawił jak najżywsze uczucia pamięci u jego dawnych uczniów, do których należy niemal cała młodsza generacja profesorów i docentów naszego Uniwersytetu.

Działalność naukowa prof. Bossowskiego obejmowała bardzo szeroki wachlarz zainteresowań. Ścisły związek z życiem i praktyką w czasie długoletniej pracy w sądownictwie na różnych stanowiskach dał mu możliwość wglądu w szereg problemów, zwykle mało dostępnych dla teoretyka prawa. Praca na stanowisku sędziego śledczego rozbudziła zainteresowania w zakresie kryminologii i kryminalistyki oraz psychologii. Praca na stanowisku sędziego orzekającego i przewodniczącego trybunału sądu przysięgłych wciągnęła go w problemy socjologiczne, w zagadnienia przestępczości nieletnich, w zagadnienia społeczne związane z przestępstwem. Wreszcie praca w administracji sądownictwa zaznajomiła go z problemami polityki kryminalnej, statystyki sądowej i wymiaru sprawiedliwości w szerokim zakresie.

Niejako przejściem od zagadnień praktycznych i życiowych do teoretycznych była praca w sekretariacie prawniczym Sądu Najwyższego, gdzie problemy orzecznictwa i jego powiązania z teorią prawa karnego z jednej strony, a potrzebami polityki kryminalnej i życia z drugiej, dały szeroki wachlarz spraw, zwykle w nauce prawa karnego znajdujących się na drugim planie.

Gdy do tego dodać wieloletnią pracę na stanowisku profesora Uniwersytetu, udział w licznych komisjach społecznych, równoległe z wykonywaniem funkcji sędziego Sądu Najwyższego, otrzymamy tło, na którym można dopiero należycie ocenić pracę naukową Zmarłego.

Z okresu zainteresowań cywilistycznych, związanych ze stanowiskiem sędziego hipotecznego, wiąże się ogłoszona w „Czasopiśmie Prawniczym i Ekonomicznym” w roku 1913 praca *Znaczenie świadków ustnego testamentu*.

Przesunięcie zainteresowań na płaszczyznę prawa karnego, skierowało uwagę Zmarłego na działalność naukową w tej dziedzinie. Jej wyrazem jest praca ogłoszona w roku 1920 pod tytułem *Czynnik ludowy w sędzie karnym*, dotycząca udziału ławników i przysięgłych w wymiarze sprawiedliwości. Gdy się zważy, że w owym czasie w Wielkopolsce obowiązywały sądy ławnicze systemu pruskiego, podczas gdy w Małopolsce istniały jeszcze sądy przysięgłych przejęte z procedury austriackiej, można ocenić aktualność tematu budzącego ustawiczne spory i dyskusje między prawnikami trzech zaborów, bardzo powoli zrastających się w jedną całość (ujednoczenie procesu karnego nastąpiło dopiero w roku 1928).

W roku 1924 ogłoszona została praca pod tytułem *Ewolucja postępowania dowodowego w procesie karnym*. Ta praca o charakterze historyczno-prawnym

analizowała ewolucję procesu karnego począwszy od pojedynku sądowego i sądów bożych aż do psychologicznej oceny zeznań i dowodów rzeczowych. Autor przedstawił w niej stopniowe zastępowanie dawnych dowodów formalnych przez dowody, które są środkiem zdatnym do wykrycia prawdy materialnej, ze szczególnym uwzględnieniem dowodów rzeczowych, których autor był dużym zwolennikiem. Przy tej sposobności autor podkreślił znaczenie kryminalistyki i domagał się tworzenia zakładów kryminalistyki opartych na naukowych metodach badania.

Potrzebom dydaktyki służył wydany w roku 1925 podręcznik *Prawo karne i proces karny wszystkich dzielnic*, praca o charakterze porównawczym, bardzo wówczas potrzebna, gdy na uniwersytetach nierzadko wykładano równoległe trzy systemy prawa i procesu karnego, obowiązujące równocześnie na ziemiach polskich.

W pierwszych czasach panowania hitlerizmu w Niemczech cały świat został poruszony sprawą polskiego robotnika Jakubowskiego, którego skazano na karę śmierci za rzekome morderstwo i wyrok wykonano, mimo że zarówno w Niemczech, jak i w innych krajach Europy kwestionowano słuszność wyroku sądu niemieckiego, który go wydał. Temat ten podjął prof. Bossowski i w obszernej pracy *Materiały do sprawy Józefa Jakubowskiego*, wydanej w roku 1933, wykazał szereg niedociągnięć, fałszywych wniosków i błędów, jakie sądy niemieckie popełniły, zwłaszcza w czasie badania dowodów poszlakowych i w trakcie czynności śledczych.

Praca ta, będąca wynikiem szczególnych zainteresowań prof. Bossowskiego kryminalistyką, wykazała ponad wszelką wątpliwość, że przesłanki, na których sąd w Meklemburgii oparł swe przekonanie o winie Jakubowskiego, nie wytrzymują krytyki, a to stanowisko autora zostało później potwierdzone wynikami badania sprawy przez niemieckie władze wymiaru sprawiedliwości.

Biorąc udział w pomnikowym dziele „Encyklopedia prawa karnego” prof. Bossowski w tomie III opracował dział „Prawo karne i proces karny w Niemczech”, dający w zwartej formie całokształt wiadomości potrzebnych w tej dziedzinie prawnikom polskim (rok 1936).

Wracając do swych zainteresowań historycznych prof. Bossowski w roku 1937 opracował temat *Sądy boże na Pomorzu*. Była to praca etnograficzno-historyczno-prawna, dotycząca zachowanych aż do połowy ubiegłego stulecia zwyczajów prawnych na Pomorzu.

Wiadomości z nauk kryminologicznych ogłoszone w roku 1945 obejmują węzłowe problemy kryminologii. Praca ta była szczególnie pożyteczna dla starszych roczników studentów prawa. Zarazem była to pierwsza praca powojenna.

W okresie tym prof. Bossowski zajął się szczególnie sprawą zbrodni hitlerowskich w Poznaniu. Sam więziony przez hitlerowców w jesieni 1939 r. przed wysiedleniem z Poznańskiego, znał doskonale metody hitlerowców i natychmiast po wyzwoleniu zajął się demaskowaniem kłamstwa propagandy hitlerowskiej usiłującej przerzucić na Polaków zarzut popełnienia zbrodni w czasie wojny. Temu celowi służyła praca *Metody hitlerowskiej propagandy*, drukowana w Biuletynie Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce w tomie III i tłumaczona na obce języki. Praca ta stanowi analizę i prze-

druk tajnych akt niemieckich, z których wynika kłamliwość zarzutów hitlerowskich pod adresem Polaków oraz zawiera obszerne opracowanie niemieckiego archiwum „Centrali dla wyszukiwania i zabezpieczenia zwłok zamordowanych osób narodowości niemieckiej”.

Dla „Kroniki” Uniwersyteckiej prof. Bossowski opracował obszerne studium *Studenci i profesorowie uniwersytetu poznańskiego jako zakładnicy władz hitlerowskich w roku 1939*.

Niezależnie od tych prac prof. Bossowski współpracował stale z „Ruchem Prawniczym i Ekonomicznym”, zamieszczając na jego łamach recenzje oraz materiały dotyczące stanu prawa karnego i procesu karnego w Polsce i za granicą. Artykuły te, liczące razem około kilkuset stron druku, stanowią również spory dorobek naukowy, będący wynikiem systematycznej pracy i studium bieżących materiałów. Recenzje z polskich i obcych prac stanowią w tym materiale pokazną część, a wiadomo, ile twórczego wysiłku i znajomości całości kształtu tematu one wymagają.

Zainteresowanie sądownictwem prawniczym, będące w tak dużym zaniebdaniu w okresie międzywojennym i powojennym, skierowało uwagę prof. Bossowskiego na potrzebę oczyszczenia polskiego języka prawniczego z wadliwych językowo i terminologicznie określeń i zapoczątkowało obszerną pracę z tej dziedziny. Niestety śmierć udaremniła jej ukończenie.

Tak samo śmierć udaremniła ukończenie obszernej pracy z zakresu przestępczości nieletnich, która była głównym tematem zainteresowań Zmarłego w ostatnich latach. Zbierał on do niej materiały osobiste i z pomocą asystentów, sięgając do akt sądowych i do zakładów poprawczych i wychowawczych w całej Polsce. Równocześnie opracowywał już poszczególne rozdziały pracy zakrojonej na dużą skalę. Problem ten, szczególnie palący w ostatnich latach, pasjonował Profesora, który poświęcał mu większość swego czasu i swych sił, dążąc do wydania dużej książki obejmującej całość zagadnienia tak ważnego w okresie kodyfikacji sprawy odpowiedzialności nieletnich. W chwili śmierci prof. Bossowskiego praca ta była już daleko zaawansowana.

Patrząc na całość dorobku naukowego Zmarłego można powiedzieć, że cechowała go tendencja łączenia teorii z praktyką i zamiłowania nabyte w czasie długiej i różnorodnej praktyki na wszelkich odcinkach wiedzy prawniczej, cechował go wybitny humanizm i wiara w człowieka.

Tadeusz Cyprian

ROZWÓJ KONTAKTÓW MIĘDZYNARODOWYCH POZNAŃSKIEGO ŚRODOWISKA HISTORYCZNO-PRAWNEGO

Bliskie kontakty poznańskich historyków prawa z zagranicą a w szczególności z Francją i Czechosłowacją, datują się z okresu dwudziestolecia. Wówczas to kilku uczonych poznańskich weszło w skład paryskiej Société d'Histoire du Droit, towarzystwa naukowego o częściowo międzynarodowym charakterze. Profesorowie M. Jedlicki i Z. Wojciechowski (a także później J. Matuszewski i M. Szaniecki) uczestniczyli w dorocznych sesjach Journées de la Société d'Histoire du Droit i zasilali organ Towarzystwa Revue Histo-

rique de Droit français et étranger swymi (pracami oraz nawiązali bliskie osobiste stosunki z wielu zachodnioeuropejskimi historykami prawa. W ostatnich latach przedwojennych prof. J. Matuszewski i M. Szaniecki odbyli we Francji kilkuletnie studia. W tym samym czasie prof. Z. Wojciechowski wszedł w bardzo bliski kontakt z historykami prawa w Czechosłowacji.

Bezpośrednio po zakończeniu drugiej wojny światowej stosunki te zostały odnowione. Zaraz w pierwszych latach powojennych Société wydała w ramach swej serii wydawniczej Publications książkę M. Szanieckiego z dziejów średniowiecznego prawa francuskiego *Essai sur les fiefs-rentes* oraz tłumaczenie znanego podręcznika prof. Z. Wojciechowskiego pt. *L'État Polonais au Moyen-Âge*. To odnowienie stosunków wyraziło się też w wymianie wizyt: prezesa Société prof. Petot w Polsce, także w Poznaniu, w 1948 r. i w kilkakrotnych podróżach do Francji prof. Z. Wojciechowskiego i M. Szanieckiego. Założone w Poznaniu w 1946 r. z inicjatywy prof. Wojciechowskiego „Czasopismo Prawno-Historyczne” spełniło też poważną rolę w podtrzymaniu stosunków polskich z Francją i innymi krajami. Dzięki zabiegom prof. Wojciechowskiego ponownie nawiązano wówczas również żywy kontakt z nauką czechosłowacką.

Po kilkoletniej przerwie, w 1955 r. polscy historycy prawa, nawiązując do tradycji dawnej przyjaznej współpracy i w oparciu o żywe jeszcze kontakty osobiste, włączyli się w prace Société d'Histoire du Droit. Główną platformą odnowienia się tych stosunków stały się doroczne, tygodniowe Journées de la Société d'Histoire du Droit. W zjazdach tych uczestniczyli też korzystając z zaproszeń Société, jako dawni członkowie, delegowani przez PAN poznańscy historycy prawa. I tak na Journées w 1955 r. w Gronindze M. Szaniecki wystąpił z referatem: „Situation juridique de la Poméranie à l'égard de la Pologne et du St. Empire Germanique à l'époque féodale”. Na Journées w 1956 r. w Strasburgu J. Matuszewski wygłosił referat „Le plus ancien coutumier de Pologne”, a w 1957 r. w Paryżu M. Szaniecki omawiał „Les institutions politiques de la Poméranie Occidentale sous le régime suédois et prussien 1648—1815”.

Zjazdy te dały możliwość uczestnikom spotkanie się z historykami prawa wielu krajów. Nawiązano kontakt z międzynarodowym towarzystwem Société Jean Bodin, zainteresowanym badaniami z zakresu historii prawa i prawa w ogóle na szerokim tle porównawczym. Na zjazdach Société Jean Bodin w 1956 r. naukę polską reprezentowali uczeni krakowscy — prof. J. Gwiadomorski i doc. S. Roman; a w 1957 r., obok prof. Gwiadomorskiego, mgr B. Leśniński z Poznania. Również polscy historycy prawa, m. i. prof. J. Matuszewski i M. Szaniecki z Poznania weszli w skład Commission pour l'Histoire des Assemblées d'États. Na konferencji tej Commission, odbytej w Paryżu w 1957 r. uczestniczył prof. J. Bardach z Warszawy i M. Szaniecki. Prof. J. Matuszewski został ponadto powołany na członka Société d'Histoire du Droit, et des institutions des pays de l'Ouest de la France. W 1956 r. bawił w Polsce, również w Poznaniu, ponownie prezes Société d'Histoire du Droit, prof Petot i w tymże roku, prof. M. Szaniecki korzystał z zaproszenia paryskiej Faculté de Droit, gdzie wygłosił publiczny wykład pt. „Les origines de l'État polonais”. W następnym roku, 1957, M. Szaniecki jako gość uniwersytetu w Dijon wystąpił tam z wykładem pt. „La formation de l'unité polonaise”.

Te ożywione kontakty osobiste przyczyniły się do poważnego pogłębienia współpracy międzynarodowej polskich historyków prawa. Wyraża się ono obecnie głównie w wymianie prac i artykułów w czasopismach polskich i zagranicznych. Równocześnie czasopisma te zamieszczają coraz to obficie recenzje z publikacji historycznoprawnych wydawanych w zainteresowanych krajach lub nawet zamieszczają systematyczne kroniki bibliograficzne omawiające dorobek obcej nauki. Jak w pierwszych latach swego istnienia, tak i obecnie, redagowany w Poznaniu, a od 1953 r. wydawany przez Instytut Nauk Prawnych PAN ogólnopolski organ historycznoprawny „Czasopismo Prawno-Historyczne”, służy zacieśnieniu współpracy międzynarodowej. Dobitnym wyrazem tego jest zorganizowana przez redakcję międzynarodowa ankieta na temat nauczania historii prawa, w której wypowiedzieli się reprezentanci dziesięciu państw.

Podkreślić tu trzeba, że poza Francją, a także Belgią i Holandią, z którymi Poznań utrzymuje kontakty szczególnie żywe, znacznemu zacieśnieniu uległy ostatnio też stosunki z Czechosłowacją, dokąd w październiku 1957 r. udał się prof. Kaczmarczyk, i z NRD, dzięki dłuższemu pobytowi w Jenie i Lipsku doc. J. Wąsikiego.

Wymiana międzynarodowa pracowników nauki i dłuższe staże zagraniczne uczonych polskich, zwłaszcza młodszych, na studiach zagranicznych stanowią następny etap rozwoju naukowej współpracy międzynarodowej. Jego realizacja dzięki trosce MSW już się rozpoczęła.

Omawiane kontakty przyczyniają się do powiązania ze światową nauką historii prawa wszystkich polskich środowisk naukowych. Jeżeli w akcji tej środowisko poznańskie odegrało poważniejszą rolę, to duża zasługa przypada w udziale wysiłkom zmarłych poznańskich profesorów, M. Jedlickiego i Z. Wojciechowskiego, którzy już w latach międzywojennych położyli trwałe podwaliny pod międzynarodową współpracę. Nie można też pominąć naprawdę przyjacielskiej pomocy, którą zawsze uczonym polskim świadczył cieszący się dużym i zasłużonym autorytetem w nauce światowej paryski historyk prawa prof. Piotr Petot, członek Instytutu Francuskiego, oraz w Czechosłowacji prof. Vaclav Vaněček z Pragi, członek czechosłowackiej Akademii Nauk.

M. S.

POBYT DOC. DRA WIKTORA JAŚKIEWICZA W BUŁGARII

Docent dr Wiktor Jaśkiewicz, kierownik Katedry Prawa Pracy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu przebywał w celach naukowych w Bułgarii w czasie od 24 IX do 26 X 1957 r.

W Bułgarii istnieje jeden Wydział Prawa (na Uniwersytecie w Sofii), liczący około 500 studentów. Na wstępnym spotkaniu doc. Jaśkiewicza z pracownikami naukowymi Katedry Prawa Cywilnego (w skład której wchodzi: Zakład Prawa Pracy oraz Zakład Prawa Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych) ustalono program spotkań oraz wymieniono informacje na temat organizacji i programów nauczania w zakresie studiów prawniczych.

Treścią spotkania w Sądzie Najwyższym była wymiana informacji na tematy aktualnej działalności legislacyjnej i sądowej w zakresie prawa pracy. W Bułgarii są obecnie dokonywane zmiany kodeksu pracy z 1951 r. w zakresie

odpowiedzialności materialnej pracowników, nienormowanego czasu pracy, rozstrzygania sporów ze stosunku pracy, ubezpieczeń społecznych i in.

Spotkanie w Centralnej Radzie Związków Zawodowych dotyczyło zagadnień struktury organizacyjnej oraz zakresu działania związków zawodowych. Od 1 X 1957 r. rozbudowano w Bułgarii strukturę organizacyjną związków zawodowych przez powołanie powiatowych i miejskich komitetów. Inspekcja pracy w ramach związków zawodowych ma uprawnienia inspekcji państwowej i jest szeroko rozbudowana na zasadzie terytorialnej, a nie branżowej. Powszechnie jest przyjęta praktyka zawierania zakładowych umów zbiorowych, natomiast całkowicie wyszły z użycia zbiorowe układy pracy. Istnieją typowe branżowe regulaminy pracy, opracowane przy aktywnym udziale poszczególnych związków zawodowych.

Na spotkaniu w Centralnym Związku Spółdzielczości Pracy, poza wymianą ogólnych informacji na temat struktury i działalności spółdzielni pracy (TPK) omawiano zagadnienia ustawowego uregulowania spółdzielczości, a w szczególności spółdzielczości pracy. Bułgarska ustawa o spółdzielniach ma bardzo ramowy charakter i odczuwa się potrzebę jej rozszerzenia. W ostatnich miesiącach weszły w życie typowe statuty spółdzielni pracy.

W Ministerstwie Rolnictwa i Leśnictwa omawiano szczególnie problemy organizacji pracy i wynagrodzeń za pracę w państwowych gospodarstwach rolnych (DZS), w państwowych ośrodkach maszynowych (MTS) oraz w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych (TKZS). W Bułgarii w przeciwieństwie do Polski jest szeroko stosowana w DZS oraz w MTS forma wynagradzania za pracę w naturze. Organizacja DZS i MTS oraz stosunki między MTS a TKZS są oparte na zasadach podobnych do zasad obowiązujących do niedawna u nas.

W dniu 24 X 1957 r. odbył się na Uniwersytecie w Sofii wykład doc. Jaśkiewicza na temat: „Stosunki pracy w państwowych gospodarstwach rolnych oraz w przedsiębiorstwach mechanizacji rolnictwa w świetle nowych układów zbiorowych pracy oraz ustawodawstwa PRL”. Wykład był przeznaczony dla pracowników nauki oraz zaproszonych przedstawicieli świata praktyki. Pytania po wykładzie dotyczyły zasad organizacji i gospodarowania PGR, POM i spółdzielni produkcyjnych, rad robotniczych, udziału załogi w zyskach przedsiębiorstwa, systemów wynagrodzeń, zasad odpowiedzialności materialnej pracowników, odpowiedzialności stron za naruszenie zbiorowego układu pracy i in. Wykład ten ma być opublikowany w bułgarskim czasopiśmie prawniczym.

Doc. Jaśkiewicz zapoczątkował wymianę wydawnictw wydziałów prawa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu w Sofii. Należy podkreślić, że polska literatura prawnicza jest w Bułgarii ceniona, poszukiwana i cytowana w pracach naukowych. Natomiast u nas bułgarska literatura prawnicza, dość bogata, jest prawie nieosiągalna i przez to nieznaną.

Doc. Jaśkiewicz zwiedził także niektóre zakłady pracy, a m. in. kombinat chemiczny w Dymitrowgradzie, miście powstałym w ostatnich siedmiu latach.

Przez cały okres pobytu doc. Jaśkiewicz był bardzo życzliwie przyjmowany przez pracowników nauki, sędziów Sądu Najwyższego, działaczy CRZZ, CZSP oraz pracowników Ministerstwa Rolnictwa i Leśnictwa, od których uzyskał dużo wiadomości o prawie BRL i którym tą drogą składa za to serdeczne podziękowanie. Szczególną wdzięczność doc. Jaśkiewicza zaskarbili sobie: prof.

dr L. Wasilew, dyrektor Instytutu Nauk Prawnych Bułgarskiej Akademii Nauk i Kierownik Katedry Prawa Cywilnego Uniwersytetu w Sofii, prof. dr B. Spasow, Dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu w Sofii, prof. dr L. Radoiński, Kierownik Zakładu Prawa Pracy, prof. dr Ż. Stalew, kandydat nauk W. Tańdzer, asystent Rumianowa oraz aspirant E. Christowa

W. J.

DOC. DR RAJMUND BUŁAWSKI
(w 10-lecie śmierci)

W grudniu 1957 r. minęło 10 lat od dnia zgonu wybitnego statystyka gospodarczego, doskonałego znawcy problematyki ziem zachodnich, niestrudzonego i umiejętnego organizatora nauki w ich służbie — Rajmunda Buławskiego.

Obecnie, w powszechnym i wszechstronnym nawrocie zainteresowań naukowych ziemiami zachodnimi, mającymi swój wyraz w powołaniu do życia Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich oraz w podjęciu przez różne instytucje i placówki naukowe prac nad ich aktywizacją, pamięć o przedwcześnie zmarłym Rajmundzie Buławskim staje się szczególnie bliska i droga.

Rajmund Buławski poświęcił bowiem całe swe życie sprawom publicznym, podporządkowując im również swe życie osobiste, rodzinne. Urodzony i wychowany w Wielkopolsce, czuł się szczególnie związany z ziemiami zachodnimi i im też w ważkich chwilach dziejowych przede wszystkim służył.

Odbycie gruntownych studiów prawniczo-ekonomicznych i filozoficznych w Niemczech, czynna walka na różnych frontach z zaborcą niemieckim, kierowanie organizacją i opracowaniem spisów ludności, prace na stanowisku dyrektora Śląskiego Biura Statystycznego oraz późniejsze studia specjalne pozwoliły mu na doskonałe poznanie problematyki społeczno-gospodarczej Niemiec oraz stosunków sąsiedzkich polsko-niemieckich.

W okresie po pierwszej wojnie światowej ma Buławski szanse zapewnić sobie spokojnej i wygodnej kariery osobistej. Pociąga go jednak praca w tworzącej się polskiej administracji państwowej. Wybiera żmudną drogę urzędniczą przeznaczając wydarty zasłużonemu wypoczynkowi czas na pracę naukową. Podobnie sprawa przedstawia się po drugiej wojnie. Buławski widząc już od samego początku wojny tylko jedno możliwe jej zakończenie, a mianowicie klęskę hitlerowskich Niemiec, przygotowywał materiały o przyszłych ziemiach odzyskanych i naukowo opracowywał problemy ich zaludnienia i zagospodarowania. Po odzyskaniu zaś niepodległości odrzuca wiele nęcących propozycji i realizuje z uporem swe ambitne plany na stanowisku dyrektora Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych i stałego zastępcy przewodniczącego Rady Naukowej przy Ministerstwie Ziem Odzyskanych, której przewodniczył minister. Na tym stanowisku działał szczególnie intensywnie i owocnie. Nieubłagana śmierć, poprzedzona krótką chorobą, spotkała go w pełni sił i możliwości twórczej pracy. Niedługo po Jego śmierci, pozbawione kierownika i organizatora prac naukowych, Biuro Studiów uległo likwidacji. Ten sam los spotkał również Radę Naukową dla Zagadnień Ziem Odzyskanych.

Rajmund Buławski urodził się 30 sierpnia 1892 r. w Rogoźnie w woj. Pozańskim jako piąty z sześciu synów Wiktora i Michaliny z Kryszevskich.

Przy skromnych zarobkach ojca, kierownika biura adwokackiego, niedostatek był stałym gościem w Jego domu rodzinnym. Lata dzieciństwa i gimnazjalne spędził Buławski w Wągrowcu. Bezpośrednio po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w gimnazjum humanistycznym w 1912 r. rozpoczyna wyższe studia prawniczo-ekonomiczne i filozoficzne. Studiuje najpierw w Lipsku (1912 do 1913), następnie w Berlinie (1913—1914) i w końcu w Getyndze (1914—1916). W marcu 1916 r. zdaje egzamin referendarski w Sądzie Najwyższym w Celle, a w roku 1918 uzyskuje na podstawie pracy pt. *Der Kauf nach Probe* i po zdaniu egzaminu rygorystycznego tytuł i dyplom doktora praw.

Pracę zawodową rozpoczyna w Banku Ludowym w Wieleniu, gdzie jako praktykant pracuje w czasie od 15 czerwca do 28 października 1916 r. Od listopada tegoż roku do 26 czerwca roku następnego sprawuje funkcje członka zarządu Banku Ludowego w Sępólnie na Pomorzu. W sierpniu 1917 r. został przydzielony jako przymusowy pracownik wojenny do landratury w Złotowie, gdzie pozostaje do października 1918 r., kierując referatem statystycznym. Od stycznia 1919 r. pracuje w Urzędzie Żywnościowym, a od stycznia 1920 r. pełni obowiązki kierownika Wydziału Statystycznego w Departamencie Aproprowizacji Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej. Po zniesieniu tegoż departamentu zostaje przydzielony we wrześniu 1921 r. do Urzędu Statystycznego przy Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej jako współpracownik kierownika Urzędu, późniejszego profesora zwyczajnego Uniwersytetu Poznańskiego, dra Marcina Nadobnika. Po likwidacji Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej otwierają się przed R. Buławskim trzy możliwości przyszłej kariery. Mianowicie ma możliwość objęcia wysoko płatnego stanowiska w Zarządzie Głównym Banku Cukrownictwa albo pójście drogą kariery politycznej w oparciu o stronnictwo PPS w Poznaniu, lub wreszcie przyjęcie pracy w administracyjnym aparacie państwowym. Buławski się nie namyślał. Dobrowolnie wybiera karierę urzędniczą, głęboko przekonany, że jego wkład pracy w odradzający się aparat państwowy będzie najbardziej celowy i wskazany. W 1921 r. po likwidacji Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej przeniósł się Buławski do Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie, w którym pracuje początkowo jako starszy referent, a następnie od 1922 r. jako Naczelnik Wydziału Spisów Ludności. W 1931 r. w związku z organizacją powszechnego spisu ludności objął kierownictwo Biura Powszechnych Spisów i pełnił funkcję Generalnego Komisarza Spisowego. W związku z powołaniem przy tworzeniu i organizowaniu Biura Statystycznego przy Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach, prosi w lipcu 1933 r. o zwolnienie z dotychczasowej pracy na stanowisku Naczelnika Wydziału w Głównym Urzędzie Statystycznym, po czym bezpośrednio obejmuje stanowisko dyrektora wymienionego Biura. Należy zaznaczyć, że z uwagi na autonomiczność woj. śląskiego, posiadającego swój własny sejm, Biuro Statystyczne przy Śląskim Urzędzie Wojewódzkim posiadało szczególne znaczenie i uprawnienia. Zadaniem jego bowiem było zobrazowanie stanu i rozwoju woj. śląskiego w poszczególnych dziedzinach życia, drogą planowego i metodycznego zbierania, opracowywania i publikowania danych statystycznych o naukowym znaczeniu. Śląskie Biuro Statystyczne było zatem obok Głównego Urzędu Statystycznego najpoważniejszą polską instytucją naukowo-statystyczną w okresie międzywojennym. Od 1937 r. zostają Buławskiemu ubocznie powierzone obowiązki zastępcy dyrek-

tora Wyższego Studium Nauk Społecznych i Gospodarczych w Katowicach, na którym wykłada statystykę, a od 1938 r. równocześnie pełni obowiązki dziekana Wydziału Administracji Publicznej tejże uczelni.

Po wybuchu wojny w 1939 r. przenosi się do Krakowa, gdzie pracuje początkowo jako tłumacz w Zarządzie Miejskim, a później, aż do końca wojny W 1945 r., jako zastępca dyrektora Miejskiego Urzędu Statystycznego. Jeszcze w końcowej fazie wojny, w lutym 1945 r., nawiązuje kontakt z przedstawicielami Rządu Polskiego w Warszawie, w sprawie utworzenia placówki naukowej, która zajęłaby się przygotowaniem materiałów statystycznych i projektów związanych z zamierzoną akcją osadniczą na ziemiach zachodnich. W czerwcu 1945 r. ówczesny Minister Administracji Publicznej powierza mu zorganizowanie i kierownictwo Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych z siedzibą w Krakowie, jako jednej z komórek przyszłego Ministerstwa Ziem Odzyskanych w randze departamentu. Pragnąc jak najbardziej poświęcić się problematyce ziem odzyskanych i pracy w utworzonym przez siebie Biurze Studiów w Krakowie, nie przyjmuje propozycji objęcia Katedry Statystyki na uniwersytecie w Łodzi oraz wykładów na uniwersytecie we Wrocławiu. W 1945 r. habilituje się ze statystyki na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie później jako docent prowadzi wykłady. Niemal równocześnie, bo od 1946 r. obejmuje wykłady ze statystyki w nowo utworzonej Wyższej Szkole Nauk Społecznych w Krakowie. Na stanowisku dyrektora Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych pozostaje do końca ostatnich dni swego pracowitego życia, które przedwcześnie zakończył dnia 19 grudnia 1947 r. w Krakowie. Stosownie do życzenia Zmarłego, jego doczesne szczątki pochowano na cmentarzu salwatorskim w Krakowie.

Życie swe poświęcił Rajmund Buławski całkowicie sprawom nauki dla dobra narodu i społeczeństwa polskiego. Specjalizował się głównie w statystyce społeczno-gospodarczej, szczególnie zaś w statystyce ludnościowej i rolniczej. W końcowej fazie swego życia dużo uwagi zwrócił również na zagadnienia teoretyczne i metodyczne w statystyce, pozostawiając z tego zakresu kilka znakomitych prac. Swym talentem kierowniczym, głęboką wiedzą i umiejętnością obcowania* z ludźmi oddał również poważne usługi przy organizowaniu statystyki państwowej i samorządowej. Prace jego posiadają do dziś dużą wartość teoretyczno-poznawczą oraz praktyczną dla wielu dziedzin polityki gospodarczej.

R. Buławski już w pierwszych latach swej pracy zawodowej przystępuje do publikowania szeregu opracowań źródłowych i rozpraw naukowych.

W 1921 r. redaguje wraz ze Stefanem Koźlikowskim „Wiadomości statystyczne z zakresu statystyki gospodarczej b. Dzielnicy Pruskiej”. W tym również czasie jako pracownik Wydziału Statystycznego Departamentu Aproprowiacji Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej przyczynia się do zapoczątkowania szeregu opracowań źródłowych, szczególnie zaś statystyki ogłędzin bydła rzeźnego i mięsa, spisu zasiewów i inwentarza oraz statystyki cen. Były to pierwsze po wojnie światowej w Polsce właściwie zorganizowane i przeprowadzone dochodzenia statystyczne, które kontynuował następnie Główny Urząd Statystyczny. Jako naczelnik wydziału w GUS opracowuje w niezwykle trudnych warunkach organizacyjnych i lokalnych wyniki pierwszego przeprowadzonego przez GUS w 1921 r. spisu ludności. Niech o trudnościach pracy świadczy fakt,

że Biuro Powszechnych Spisów rozbite w siedmiu oddalonych od siebie punktach m. Warszawy zatrudniało około 1100 pracowników, a materiały spisowe obejmujące kilkadziesiąt wagonów wypełnionych formularzy trzeba było z braku pomieszczeń, ratując je od zniszczenia, kilkakrotnie przetrzucać w różne punkty miasta, m. in. do podziemi cerkwi na b. Placu Saskim, a potem na skutek powodzi, do piwnic opustoszałego browaru. Buławski od podstaw organizuje wydział spisów ludności, a równocześnie, aby zapoznać się z pracą centralnych instytucji zagranicznych, odbywa podróże naukowe do Wiednia, Pragi i Berlina. Pod jego redakcją wydaje GUS pierwszy polski „Skorowidz Miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej” w 15 tomach oraz „Statystykę Polski” od XI do XXVI tomu. Jednocześnie, obok pracy zawodowej, wydawał Buławski szereg prac naukowych odnoszących się głównie do statystyki zawodowej i socjalnej oraz narodowościowej. Główne z tych prac dotyczą liczby, rozwoju oraz składu zawodowego i społecznego ludności Polski, stosunku ludności czynnej do biernej zawodowo oraz gęstości zaludnienia.

Jako człowiek niesłychanie pracowity i obowiązkowy niejednokrotnie nie wykorzystał przysługującego mu urlopu wypoczynkowego, a nawet w czasie choroby potrafił nie przerywać pracy zawodowej lub naukowej i być w stałym kontakcie ze swym urzędem pracy lub odnośną instytucją naukową.

W latach 1928/29 organizuje dział statystyczny w pawilonie rządowym na Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu. Trzeba zaznaczyć, że dział ten musiał być zorganizowany na szczególnie wysokim poziomie, z uwagi na odbywającą się w tym czasie w Polsce sesję Międzynarodowego Instytutu Statystycznego oraz szereg wycieczek zagranicznych fachowców-statystyków i ekonomistów zwiedzających wystawę. Za swą pracę i udział w wymienionej wystawie został Buławski nagrodzony Złotym Krzyżem Zasługi. Było to jedyne odznaczenie, jakie otrzymał w ciągu swego pracowitego i ofiarnego życia.

W 1931 r. jako Generalny Komisarz Spisowy przeprowadził drugi powszechny spis ludności w Polsce, w związku z czym powstały prace dotyczące projektu drugiego polskiego spisu ludności, metod statystycznych badania stosunków narodowościowych w spisach ludności, kwestii narodowościowej w programie drugiego powszechnego spisu ludności», zagadnienia pracowników publicznych w statystyce zawodowej, zawodu i gałęzi pracy jako czynników klasyfikacyjnych w statystyce zawodowej oraz warstw społecznych.

Będąc od 1934 r. dyrektorem Śląskiego Biura Statystycznego przygotowuje od strony organizacyjno-naukowej oraz redaguje „Śląskie Wiadomości Statystyczne”. Prowadząc zaś ich wymianę z naczelnymi instytucjami statystycznymi na całym świecie, zdobywa dla organizującej się wówczas biblioteki Śląskiego Urzędu Statystycznego cenne wydawnictwa. W Katowicach był Buławski założycielem i pierwszym przewodniczącym Oddziału Śląsko-Dąbrowskiego Polskiego Towarzystwa Statystycznego, jak również stałym czynnym współpracownikiem Instytutu Śląskiego i Bałtyckiego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku, Towarzystwa Ekonomicznego Oddziału Warszawskiego i Katowickiego oraz — jak już wspomniano — współzałożycielem i wicedyrektorem Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach. O jego współpracę zabiegał również Instytut Badań Spraw Narodowościowych w Warszawie, „Ekonomista”, „Przegląd Statystyczny” oraz szereg innych instytucji i towarzystw naukowych. Na zaproszenie Niemieckiego Oddziału Międzynarodo-

dowego Zjednoczenia dla Badań Ludnościowych (Deutscher Ausschuss der Internationalen Vereinigung für Bevölkerungswissenschaft) bierze udział w czasie od 26 VIII — 1 IX 1935 r. w Międzynarodowym Kongresie dla Badań Ludnościowych w Berlinie. Współpracuje z redakcją czasopisma „Hutnik” w Katowicach. Prowadzi wreszcie dalsze badania statystyczne z zakresu statystyki zawodowej i rolniczej. Powstają wówczas prace dotyczące zagadnienia służby domowej, pomagających członków rodzin oraz podziału robotników i pracowników umysłowych w statystyce zawodowej. Na szczególne wyróżnienie zasługuje napisana również w tym czasie praca pt. *Optimum gęstości zaludnienia rolniczego w Polsce*, krytykująca ówczesne poglądy na zagadnienie przeludnienia rolniczego i oświetlająca go w sposób prawdziwie naukowy. Stanowiła ona m. in. polemikę naukową z poglądami Józefa Poniatowskiego, ówczesnego posła do Sejmu i dyrektora Biura Ekonomicznego Prezydium Rady Ministrów (który napisał pracę pt. *Przeludnienie wsi i rolnictwa*) oraz Th. Oberländera (autora pracy *Die agrarische Überbevölkerung Polens*).

Buławski aż do wybuchu wojny w 1939 r. pozostaje w ścisłych kontaktach naukowych z Głównym Urzędem Statystycznym w Warszawie, udzielając na życzenie tegoż licznych konsultacji, głównie z problematyki spisów powszechnych oraz organizacji statystyki cen.

Przewidziana na pierwsze dni września 1939 r. habilitacja Buławskiego z zakresu statystyki na Uniwersytecie Poznańskim, nie dochodzi do skutku. Działania wojenne stanowią przeszkodę nie tylko w jej przeprowadzeniu, ale niszczą niemal doszczętnie jego dorobek i nadzieje naukowe. Lata okupacji hitlerowskiej, stanowiąc szczególny okres nędzy wysiedleńczej, nie potrafią go jednak złamać ani fizycznie, ani duchowo. Zamieszkał wraz z rodziną w Krakowie, gdzie jako skromny pracownik naukowy Miejskiego Biura Statystycznego interesował się oficjalnie sprawami statystyki społecznej i komunalnej. Przede wszystkim jednak wykorzystywał wszelkie możliwości pracy nad planami dotyczącymi przyszłości polskich ziem zachodnich i przygotował o nich kilka cennych rozpraw naukowych. Śledzony przez gestapo, zmuszony był kilka z tych prac zniszczyć, opracowując je na nowo dopiero po wojnie.

Bezpośrednio po wyzwoleniu przystępuje do realizowania w pełni przygotowanych już przez siebie zadań. Zwraca się jako pierwszy z memoriałem do Rządu Jedności Narodowej w sprawie planów przesiedleńczych, gospodarczych i badań naukowych nad ziemiami odzyskanymi. Habilituje się w listopadzie 1945 r. na Uniwersytecie Poznańskim na podstawie pracy *Zagadnienie podziału pracowników umysłowych w statystyce zawodowej* i uzyskuje tytuł naukowy docenta. Nie zważając na nadszarpnięte wojną zdrowie, przyjmuje nominację na stanowisko dyrektora Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych. Jako stały zastępca przewodniczącego Rady Naukowej dla Ziem Odzyskanych (przewodniczącym był ówczesny wicepremier i minister ziem odzyskanych W. Gomułka), zorganizował 5 sesji Rady Naukowej, rozszerzając coraz bardziej koła jej członków-naukowców z całej Polski i pogłębiając równocześnie zdobycze Rady przez systematyczne zwoływanie komisji opracowujących wytyczne dla ziem odzyskanych. Należy zaznaczyć, że zaczątkiem i zasadniczą podstawą działalności Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, której dorobek objął w sumie ponad 150 prac i referatów naukowych, były przede wszystkim jego własne prace, a mianowicie: *Problemy osadniczo-przesiedleńcze Ziem Od-*

zyskanych, *Gminne drużyny osadnicze jako awangarda osadnictwa rolniczego*, *Pojemność ludnościowa rolnictwa niemieckiego po odłączeniu terytoriów wschodnich* oraz *Problem Niemców pochodzenia polskiego*, do których mozolnie i z narażeniem życia — śledzony stale przez gestapo — zbierał materiały przez cały okres okupacji hitlerowskiej.

Praca pierwsza — *Problemy osadniczo-przesiedleńcze Ziem Odzyskanych* omawia osadnictwo włościańskie, folwarczne oraz nierolnicze (miejskie). Ideą przewodnią pracy jest myśl, by procesy przesiedleńcze oprócz nie tylko na wzorowej organizacji i przemyślanej technice właściwej dla ruchów przesiedleńczych, lecz by przede wszystkim nie zmarnować gigantycznego wysiłku zbiorowego, jaki tym ruchom musi towarzyszyć, i by zapewnić ludności przesiedlanej na nowych ziemiach pełne warunki zdrowego rozwoju gospodarczego. Buławski w pracy tej kładzie główny nacisk na tzw. kolonizację rejonową, spółdzielnie parcelacyjne oraz patronat miast na starych ziemiach polskich nad miastami na ziemiach odzyskanych. Kolonizacja rejonowa według ujęcia Buławskiego ma przede wszystkim polegać na tym, że każdy rejon kolonizacyjny winien zasilać rejon kolonizowany, zbliżony do niego pod względem warunków naturalnych, gospodarczo-społecznych i kulturalnych, co zapewni powstanie środowisk jednolitych i zwartych. Patronat zaś nad miastami winien polegać nie tylko na przesiedlaniu do nich rozmaitych zespołów zawodowych, ale również obejmować organizację pomocy administracyjnej i technicznej w okresie przejściowym siłami miast patronackich. Publikacja zawiera realny i przemyślany program zagospodarowania i złączenia ziem odzyskanych z Macierzą.

Praca druga — *Gminne drużyny osadnicze jako awangarda osadnictwa rolniczego* jest częściowym rozwinięciem myśli zawartych w pracy poprzedniej.

Praca trzecia — *Pojemność ludnościowa rolnictwa niemieckiego po odłączeniu terytoriów wschodnich* prostuje błędne, aczkolwiek dość powszechne mniemanie o przeludnieniu Niemiec. Praca jest podzielona na dwie zasadnicze części. W części pierwszej przedstawiono niedoludnienie wsi niemieckiej przed wojną, w części drugiej omówiono możliwości zwiększenia liczby ludności rolniczej na zmniejszonym terytorium Niemiec. Buławski w pracy tej stwierdza na podstawie wnikliwych i szczegółowych analiz statystycznych, opartych o źródła niemieckie, że przy stałym wzroście ogólnej liczby mieszkańców Niemiec w ostatnich dziesiątkach lat — ludność wiejska malała coraz bardziej. Buławski powołuje się również na autorów niemieckich, przede wszystkim na Ericha Eichwebera, Maxa Seringa oraz Ostendorfa, którzy stwierdzając, że liczba robotników rolnych w Niemczech jest niedostateczna, proponują równocześnie przeprowadzenie parcelacji wielkich majątków oraz przystosowanie do upraw nieużytków i bagien, aby osadzić na roli kilka milionów chłopów. W konkluzji tej pracy dowiedziono, że po przeprowadzeniu w Niemczech parcelacji wielkiej własności do i powyżej 100 ha oraz podniesieniu średniej gęstości zaludnienia rolniczego z 35 na 42 (na 100 ha użytków rolnych) można stworzyć warunki dla 2 120 tysięcy osób, które można dodatkowo pomieścić w rolnictwie niemieckim, biorąc pod uwagę powojenne granice Niemiec z 1945 r. Można tego dokonać — udowadnia Buławski — nie naruszając majątków kościelnych, instytucji naukowych itp. oraz nie naruszając substancji lasów, która w Niemczech jest szczególnie bogata, bo zajmuje 27% wszystkich gruntów. Powiększając odpowiednie rozmiary parcelowanej wielkiej własności

—• poniżej 100 ha, oraz poddając pod uprawę nieużytki, które zajmują W Niemczech wysoki odsetek gruntów, można osiągnąć warunki pozwalające bez żadnych komplikacji gospodarczych ulokować w rolnictwie niemieckim 3 miliony ludności. Parcelacja ta — pisze Buławski — miałaby też tę dodatnią stronę, że złamałaby ostatecznie wpływy tej warstwy społecznej, w której wszelkie dążności imperialistyczne niemieckie znajdowały zawsze silne oparcie i która walkę z polskością i zniszczenie żywołu polskiego uważała za swe przeznaczenie dziejowe, mianowicie junkierstwa pruskiego. Likwidacja większej własności ziemskiej oraz wzmocnienie warstwy włościańskiej nie tylko pozwoliłoby Niemcom zrealizować cele z zakresu polityki populacyjnej i ekonomicznej, mieszczące się w wysuwanych przez wielu autorów hasła reagrariacji Rzeszy, lecz ponadto przyczyniłoby się do wzmocnienia prądów demokratycznych w tym państwie. Praca ta, obok walorów prawdziwie naukowych, posiada do dziś dnia doniosłe znaczenie polityczno-propagandowe, szczególnie wobec zagranicy.

Praca czwarta — *Problem Niemców pochodzenia polskiego* — porusza niezwykle aktualne zagadnienia ludności autochtonicznej na ziemiach odzyskanych, sprawę repolonizacji pewnej jej kategorii oraz kwestię przyszłych mniejszości narodowych na tych ziemiach.

Buławski jako dyrektor Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych i faktyczny kierownik Rady Naukowej dla Ziem Odzyskanych, redaguje zeszyty naukowe zawierające opracowania, postulaty i wnioski Rady. Z nieprzeciętnym zmysłem praktycznym, wytrwałością i wiarą dąży do rozwiązywania trudności nasuwających się przy organizowaniu życia polskiego na nowych terenach nad Odrą i Nysą. Jest m. in. inicjatorem racjonalnego przesiedlenia ludności ze wschodu na zachód, od niego też wychodzi pomysł spółdzielni osadniczo-parcelacyjnych.

Praca Buławskiego na stanowisku dyrektora Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych i zastępcy przewodniczącego Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych stanowiła niewątpliwie najpoważniejszy historyczny tytuł jego zasługi dla Polski, choć nie wyczerpywała pełni jego zainteresowań. Prowadząc bowiem ożywioną działalność naukowo-dydaktyczną, nie zrezygnował nigdy z prac teoretyczno-statystycznych, które kontynuował do końca ostatnich dni swojego życia. Znajdował również czas na prowadzenie stałych wykładów z teorii statystyki życia społecznego w Wyższej Szkole Nauk Społecznych w Krakowie oraz wykładów z „podstawowych pojęć metodologii statystycznej” na Uniwersytecie Poznańskim. Na Uniwersytecie Jagiellońskim zaś oraz na Kursie Nauki o Polsce i Świecie Współczesnym w Krakowie prowadził dodatkowo wykłady z zakresu problematyki Ziem Odzyskanych. Niezależnie od powyższych zajęć znajduje czas, aby pełnić obowiązki członka Kuratorium Instytutu Bałtyckiego, jest czynnym członkiem Instytutu Zachodniego w Poznaniu oraz Ścisłego Komitetu Wydawniczego „Gospodarstwo Wiejskie na Ziemiach Odzyskanych” w Warszawie, członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie, Towarzystwa Urbanistów Polskich oraz Polskiego Towarzystwa Statystycznego w Warszawie.

Swą pracę naukową i zawodową łączył zawsze Buławski z właściwie pojętą, ofiarną pracą społeczną. Już jako uczeń gimnazjalny w Wągrowcu jest przewodniczącym tajnego kółka samokształceniowego „Pet”. W okresie stu-

diów uniwersyteckich pracuje w Związku Młodzieży Polskiej „Zet”. Jego czynny udział w tym związku i praca tajno-oświatowa jest tak gorliwa, że wkrótce zwraca na siebie uwagę władz niemieckich. Zmuszony jest zmienić ośrodek naukowy i uchodzić przed policją pruską do coraz innego miasta. Stąd kolejne studia w Lipsku, Berlinie i Getyndze.

Pracę „Zetu” przenosi Buławski z kolei na walkę polityczną. W końcu I wojny światowej w 1918 r. jako sekretarz Polskiej Rady Ludowej na powiat złotowski przyczynia się do wybuchu powstania chłopskiego przeciw pruskiemu ziemiaństwu. Policja pruska wyznacza cenę na jego głowę. Ścigany, chroni się przy pomocy chłopów w okolicy Poznania, a wjazd jego na teren Prus jest wzbroniony przez władze niemieckie nawet przez kilka lat po wojnie.

Jako członek Polskiej Rady Ludowej w okresie powstania przeciw Niemcom w Poznaniu bierze czynny udział w obronie Domu Polskiej Rady Ludowej przy ul. św. Marcina (u wylotu ul. Gwarnej).

W latach bezpośrednio powojennych pisuje do „Tygodnika Ludowego” w Poznaniu (organ PPS). Jest zdecydowanym zwolennikiem rewolucji społecznej. Bierze udział w wiecach i pochodach 1-majowych. Spotykają go za to długie i uporczywe prześladowania ze strony policji i burżuazji miejskiej. W okresie międzywojennym, pracując już poza Poznaniem, staje się Buławski wybitnym propagatorem i działaczem Towarzystwa Ogródków Rodzinnych W Warszawie i Katowicach. Będąc z przekonania ideowcem-socjalistą i gorącym patriotą — Polakiem gotowym zawsze stanąć w obronie słusznej sprawy — często jest zwalczany przez różne ugrupowania reakcyjne. W okresie okupacji hitlerowskiej organizuje pomoc więźniom politycznym. Po wojnie pracuje jako czynny działacz w Radzie Naczelnej Polskiego Związku Zachodniego.

Nadwątlony nędzą i przeżyciami okupacji organizm Buławskiego niespodziewanie ulega pod koniec 1947 r. skomplikowanej chorobie nerek. Nawet jednak wtedy nie może wyrzec się swej umiłowanej pracy. Ciężko chory kieruje z łóża, przy pomocy swych współpracowników, pracami Komisji Rady Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych, której zebrania odbywały się jeszcze na tydzień przed jego śmiercią.

Wraz ze zgonem śp. Rajmunda Buławskiego odeszła wielka postać syna ziemi wielkopolskiej, gorącego patrioty, nieprzeciętnej miary naukowca. Zmarły pozostawił poważny dorobek zarówno w dziełach zbiorowych zorganizowanych jego wysiłkiem, jak też w postaci ponad 30 prac własnych, ogłoszonych drukiem, głównie ze statystyki społeczno-gospodarczej oraz osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych.

PRACE RAJMUNDA BUŁAWSKIEGO

Wiadomości statystyczne z zakresu statystyki gospodarczej b. dzielnicy pruskiej, Poznań 1922 (wspólnie z St. Koźlikowskim).

Opracowania spisu zawodowego, przeprowadzonego łącznie ze spisem ludności w dniu 30 września 1921 r., „Miesięcznik Statystyczny”, 1923, t. VI, z. 7. *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, „Czasopismo Geograficzne”, 1923, t. I, z. 2—3.

Skład zawodowy ludności Polski, „Przemysł i Handel”, 1926, t. VII, nr 43.

Stosunek ludności czynnej do biernej zawodowo w Polsce, „Przemysł i Handel”, 1927, t. VII, nr 1.

Podział społeczny ludności czynnej zawodowo w Polsce, „Przemysł i Handel”, 1927, t. VIII, nr 39.

Liczba i rozwój ludności w Polsce, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, 1926, t. VIII, nr 37 i 38.

Wielkość i gęstość skupień wiejskich w Polsce, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, 1926, t. VIII, nr 51.

Gęstość zaludnienia w Polsce, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, 1927, t. IX, nr 9.

Die erste allgemeine Zahlung der Republik Polen vom 30. September 1921, „Allgemeines Statistisches Archiv”, 1927, t. 17.

Projekt drugiego polskiego spisu powszechnego, „Kwartalnik Statystyczny”, 1930, t. VII, zes. 1.

Metody statystyczne badania stosunków narodowościowych w spisach ludności, „Sprawy Narodowościowe”, 1930, t. IV, nr 1.

Le problème de la nationalité dans les recensements de la population, „Questions Minoritaires”, 1930, t. III, nr 1—2.

Organizacja i technika opracowania pierwszego polskiego spisu powszechnego z 30 września 1921 r., „Kwartalnik Statystyczny”, 1930, t. VII, zes. 2.

Metody opracowania wykazu osiedli zawartego w „Skorowidzu Miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej”, „Wiadomości Służby Geograficznej”, 1930, nr 2.

Kwestia narodowościowa w programie drugiego powszechnego spisu ludności Rzeczypospolitej Polskiej, „Sprawy Narodowościowe”, 1932, t. VI, nr 1.

Le problème de la nationalité dans le programme du second recensement de la population de la République Polonaise, „Questions Minoritaires”, 1930, t. V, nr 12.

The problem of nationality in the programme of the second census in Poland. The polish and non-polish populations of Poland, Warsaw 1932.

Zawód i gałąź pracy jako czynniki klasyfikacyjne w statystyce zawodowej, „Kwartalnik Statystyczny”, 1932, t. IX, zes. 2.

Warstwy społeczne, „Kwartalnik Statystyczny”, 1932, t. IX, zes. 3.

Zagadnienie pracowników publicznych w statystyce zawodowej, „Kwartalnik Statystyczny”, 1932, t. IX, zes. 4.

Zagadnienie tzw. pomagających członków rodziny w statystyce zawodowej, „Kwartalnik Statystyczny”, 1933, t. X, zes. 4.

Zagadnienie służby domowej w statystyce zawodowej, „Statystyka Pracy”, 1935, t. XIV, zes. 1.

Zagadnienie podziału robotników według stanowiska społecznego w statystyce zawodowej, „Statystyka Pracy”, 1935, t. XIV, zes. 4.

Zagadnienie tzw. wolnych zawodów w statystyce zawodowej, „Statystyka Pracy”, 1935, t. XIV, zes. 4.

Zagadnienie podziału pracowników umysłowych w statystyce zawodowej, „Statystyka Pracy”, 1936, t. XV, zes. 4.

W sprawie 8 milionów 800 tysięcy zbędnej ludności rolniczej w Polsce, odbitka z „Polski Zachodniej”, 1936, nr 267.

W sprawie 8 milionów 800 tysięcy „zbędnej” ludności rolniczej w Polsce, wyd. 2, uzupełnione, Katowice 1936, nakładem Księgarni Katolickiej.

W sprawie optimum gęstości zaludnienia rolniczego w Polsce, „Ekonomista”, 1937, zes. 3.

Statystyka teoretyczna, cz. I: *Pojęcie, zakres, historia i organizacja statystyki*, skrypt wykładów wygłoszonych na Wyższym Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach w 1937 r., (maszynopis powielony).

Statystyka teoretyczna, cz. II: *Metodologia przeprowadzenia dochodzeń statystycznych*, skrypt wykładów wygłoszonych na Wyższym Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych w Katowicach w 1938 r. (maszynopis powielony).

Problemy osadniczo-przesiedleńcze Ziem Odzyskanych, Biuro Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych, I Sesja Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, zes. II, Kraków 1945.

Problem Niemców pochodzenia polskiego, Biuro Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych, I Sesja Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, odbitka z zes. III, Kraków 1945.

Gminne drużyny osadnicze jako awangarda osadnictwa rolniczego, Biuro Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych, I Sesja Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, odbitka z zes. IV, Kraków 1945.

Pojemność ludnościowa rolnictwa niemieckiego po odłączeniu terytoriów wschodnich, Biuro Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych, II Sesja Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, odbitka z zes. I, Kraków 1946.

German Rural Population, Published by the Baltic Institute, Gdańsk—Bydgoszcz—Szczecin 1947.

Teoria statystyki życia społecznego, cz. I, czerwiec 1946, cz. II i III, czerwiec 1947, skrypt dla słuchaczy Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Krakowie (maszynopis powielony).

PRACE MNIEJSZE RAJMUNDA BUŁAWSKIEGO

Opracowanie spisu zawodowego, przeprowadzonego łącznie ze spisem ludności w dniu 30 września 1921 r., „Miesięcznik Statystyczny”, t. VI (1923), zes. 7, s. 4.

Skorowidz Miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, „Czasopismo Geograficzne”, t. I (1923), zes. 2—3, s. 225—232.

Skład zawodowy ludności Polski, „Przemysł i Handel”, r. VII (1926), zes. 43, s. 1289—1293.

Stosunek ludności czynnej do biernej zawodowo w Polsce, „Przemysł i Handel”, r. VII (1927), zes. 1, s. 11—14.

Podział społeczny ludności czynnej zawodowo w Polsce, „Przemysł i Handel”, rok VIII (1927), zes. 39, s. 1309—1313.

Liczba i rozwój ludności w Polsce, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, r. 8 (1926), nr 37, s. 6—8, nr 38, s. 7—8.

Wielkość oraz gęstość skupień wiejskich w Polsce, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, r. 8 (1926), nr 51, s. 3—4.

Gęstość zaludnienia w Polsce, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, r. IX (1927), nr 9, s. 47—50.

Zbiór komunikatów prasowych Śląskiego Biura Statystycznego przy Śląskiej Radzie Wojewódzkiej w Katowicach za lata 1936—37 (maszynopis powielony).

Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, „Przegląd Zachodni”, 1946, zes. 6, s. 6.

Ponadto: założyciel i redaktor „Śląskich Wiadomości Statystycznych” (miesięcznik), których ukazało się 5 tomów za lata 1934—1938 oraz I półrocze 1939 r.; założyciel i redaktor „Materiałów Informacyjnych Biura Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych”, zes. I, Kraków 1946.

Rajmund Buławski pozostawił również szereg prac w postaci rękopisów przygotowywanych obecnie do druku. Należy tu wymienić przede wszystkim pracę *O istocie statystyki* oraz napisaną jeszcze podczas wojny pracę pt. *Metoda porównawcza w statystyce* i wreszcie pracę pt. *Elementy zbiorowości statystycznych*.

Stanisław Smoliński

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI RADY NAUKOWO-EKONOMICZNEJ PRZY PREZYDIUM WRN W POZNANIU ZA LATA 1956—1957

Wojewódzka Rada Naukowo-Ekonomiczna w Poznaniu została powołana do życia Uchwałą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 15 lutego 1956 r., jako organ opiniodawczy w zakresie problematyki ekonomicznej województwa. W skład Rady, liczącej 56 osób, weszli w pierwszym rzędzie pracownicy nauki wyższych uczelni poznańskich, zwłaszcza Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Wyższej Szkoły Rolniczej i Politechniki Poznańskiej, a następnie szereg wybitnych przedstawicieli praktyki gospodarczej. Przewodniczącym Rady został mianowany dr Florian Barciński, profesor geografii ekonomicznej UAM i WSE w Poznaniu.

Do głównych statutowych zadań Rady należy:

1. Inicjowanie wszelkiego rodzaju prac naukowo-badawczych związanych z życiem gospodarczym województwa poznańskiego i uwzględniających jego specyficzne warunki i potrzeby.

2. Opiniowanie zasadniczych problemów gospodarczych regionu oraz opiniowanie doraźnych i długofalowych zamierzeń ekonomicznych i organizacyjnych władz terenowych i centralnych, zmierzających do praktycznego ich rozwiązania. Wchodzą tu między innymi w rachubę opinie naukowe o każdorazowym planie gospodarczym rocznym lub wieloletnim województwa, opinie o kierunkach rozwoju poszczególnych dziedzin jego gospodarki oraz opinie o praktycznych sposobach rozwiązywania doraźnych problemów, jakie w odniesieniu do woj. poznańskiego stają przed władzami terenowymi lub centralnymi.

3. Zacieśnianie współpracy między władzami terenowymi a światem nauki na wszystkich odcinkach życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego, z którymi stykają się rady narodowe w swej codziennej praktycznej działalności.

Jak z tego widać, zadania Rady Naukowo-Ekonomicznej są bardzo różnorodne i rozległe i chociaż ze względów na bezpośrednią współpracę z Wojewódzką Komisją Planowania Gospodarczego jest ona jej doradczym ciałem kolegialnym, to jednak ma pełną inicjatywę i działa samodzielnie w ramach ustalanego przez siebie planu badań naukowych. Dla zwiększenia operatywności i usprawnienia wykonywania swoich zadań, Rada utworzyła 8 sekcji branżowych, a mianowicie: aktywizacji gospodarczej terenu — przewodniczący

dr Józef Czekalski, profesor UAM; demografii i zatrudnienia — prof. dr Stanisław-Waszak, prorektor WSE; rolnictwa i leśnictwa — prof. dr Marian Trojanowski, prorektor WSR; przemysłu — dr Wieńczysław Kuczyński, profesor UAM; budownictwa — profesor dr Roman Kozak, rektor Politechniki Poznańskiej; transportu — inż. Eugeniusz Kwiatkowski, dyrektor Woj. Zarządu Dróg Publicznych; obrotu towarowego — dr Zbigniew Zakrzewski, profesor WSE; urzędzeń socjalnych i komunalnych — prof. dr Aleksander Zakrzewski, prorektor Akademii Medycznej.

W okresie sprawozdawczym praca Rady odbywała się głównie w sekcjach i miała charakter zarówno dorywczych jednorazowych konsultacji i ekspertyz, odnoszących się do aktualnej problematyki prac WKPG, jak też i naukowo-badawczy długofalowy, jako prace podejmowane na zlecenie WKPG po uzgodnieniu z Prezydium Rady. Do ich opracowania niektóre sekcje tworzyły odpowiednie zespoły specjalistów, działające pod kierunkiem odpowiedzialnego za dany temat członka sekcji.

Ustalaniem tematów prac naukowo-badawczych oraz koordynacją i kontrolą ich wykonania zajmowało się Prezydium Rady, w skład którego wchodzi: przewodniczący Rady oraz przewodniczący poszczególnych sekcji, działający w ścisłym porozumieniu z kierownictwem WKPG.

Tak Rada Naukowo-Ekonomiczna, jak i WKPG przywiązują największą wagę do takich prac naukowo-badawczych, które mają podstawowe znaczenie dla prawidłowego opracowania planu perspektywicznego dla województwa poznańskiego na lata 1961—1975. Tego rodzaju prace sekcji były przedmiotem plenarnych posiedzeń Rady, na których je referowano i wszechstronnie dyskutowano, po czym po uchwaleniu odpowiednich wniosków przekazywano Prezydium WRN i WKPG do zużytkowania w pracach bieżących i perspektywicznych. Jednakże podejmowanie takich prac napotykało na poważne trudności, wynikające z nieodpowiedniego składu Rady i z przeciążenia jej członków pracami zawodowymi i społecznymi. Do Rady powołano w większości techników-specjalistów w ściśle określonych dziedzinach, a stosunkowo mało ekonomistów interesujących się ogólnymi i regionalnymi problemami gospodarczymi. W związku z tym członkowie poszczególnych sekcji o wiele chętniej podejmowali wąskie tematy specjalistyczne, niewątpliwie ważne i pożyteczne z punktu widzenia potrzeb danej gałęzi gospodarki regionu, ale mało przydatne dla opracowania regionalnego planu perspektywicznego, unikając tematów ogólniejszych, wymagających dokładnej znajomości gospodarki regionu i całego kraju. W przyszłości, dla uniknięcia takich trudności, skład Rady zostanie zmieniony w ten sposób, że jej większość będą stanowić ekonomiści.

W okresie sprawozdawczym, to jest od początku swego istnienia do końca 1957 roku, odbyły się 3 plenarne posiedzenia Rady. Pierwsze, inauguracyjne posiedzenie w dniu 23 marca 1956 r. było poświęcone sprawom organizacyjnym oraz ustaleniu problematyki pracy. Przedmiotem drugiego posiedzenia w dniu 11 maja 1957 był referat prof. dra F. Barcińskiego, przewodniczącego Rady, na temat: „Kierunki i możliwości rozwoju gospodarczego Wielkopolski”. W oparciu o dotychczasową strukturę gospodarczą województwa i uwzględniając dynamikę, charakter i uzdolnienia ludności, tradycje gospodarcze, bazę surowcową, położenie geograficzne, układ dróg lądowych i wodnych, rynek wewnętrzny i zagraniczny oraz ogólne tendencje rozwojowe gospodarstwa na-

rodowego Polski, jego potrzeby i możliwości, referat wykazał absolutną konieczność przebudowy struktury gospodarczej Wielkopolski w kierunku większego zróżnicowania przemysłowego, wskazując zarazem na konkretne możliwości tworzenia nowych gałęzi przemysłu.

Po wielogodzinnej dyskusji Rada przyjęła wszystkie tezy referatu jako wytyczne dla prac WKPG nad regionalnym planem perspektywicznym.

Wreszcie przedmiotem trzeciego posiedzenia Rady, odbytego w dniu 30 listopada 1957 r., były wyniki prac Sekcji Demograficznej, prowadzonych pod kierunkiem prof. dra S. Waszaka, a dotyczących perspektyw rozwoju ludnościowego województwa poznańskiego i m. Poznania w latach 1955—1975. Zreferował je prof. dr S. Waszak. Stosując oryginalne metody badań i opierając się na niezmiernie żmudnych obliczeniach i wykresach statystycznych, prof. Waszak wykazał, że w roku 1975 ludność woj. poznańskiego będzie liczyła o 60—100 tysięcy osób więcej aniżeli wykazują obliczenia GUS i Państwowej Komisji dla Opracowania Zagadnień Perspektywicznego Rozwoju Ludności.

Po dyskusji Rada przyjęła w całości wyniki tej pracy jako podstawę demograficzną w pracach WKPG nad regionalnym planem perspektywicznym.

Oprócz wyżej wspomnianych dwóch prac podstawowych, prof. Barańskiego i prof. Waszaka, Rada Naukowo-Ekonomiczna prowadziła w okresie sprawozdawczym w ramach Sekcji Aktywizacji Gospodarczej Terenu jeszcze jedną pracę o zasadniczym znaczeniu ogólnogospodarczym, a mianowicie: „Badania wacrunków przyrodniczych gospodarki wodnej w woj. poznańskim”. Tymi bardzo skomplikowanymi i żmudnymi, ale i niezmiernie ważnymi dla planowania perspektywicznego pracami kieruje dr. B. Krygowski, prof. UAM. Dotychczas wykonano około 60% przewidywanej pracy. Po jej całkowitym zakończeniu, co nastąpi najprawdopodobniej w ciągu I kwartału roku 1958, wyniki pracy zostaną przedstawione na plenarnym posiedzeniu Rady i po przedyskutowaniu przekazane do użytku WKPG dla potrzeb bieżących i planu perspektywicznego,

Pozostałe prace badawcze miały charakter bardziej specjalny. Należy tu wspomnieć o wykonanej w roku 1956 pracy dra S. Smolińskiego na temat: „Badania budżetów rodzinnych pracowników umysłowych i robotników w woj. poznańskim za maj 1956”. Następnie została już ukończona i oddana do użytku praca Sekcji Transportu prowadzona przez inż. E. Kwiatkowskiego: „Typowa dokumentacja techniczna na budowę małych dróg i mostów w ramach społecznego czynu drogowego”. Sekcja Transportu prowadziła w 1957 r. oprócz tego dwie inne prace, a mianowicie pracę nad „Kształtowaniem się potoków towarowych na kolejach w woj. poznańskim”, (adiunkt UAM mgr Z. Chojnicki) i pracę nad „Perspektywami rozbudowy sieci drogowej w Wielkopolsce”, (zapoczątkowaną przez adiunkta WSE mgra R. Domańskiego).

W Sekcji Rolnictwa i Leśnictwa została zakończona praca profesora dra M. Falkowskiego na temat „Zagadnienia racjonalizacji gospodarki łąkowo-pastwiskowej w Wielkopolsce”. W tejże sekcji znajduje się na ukończeniu praca prof. dra M. Trojanowskiego na temat „Drogi poprawy gospodarki próchnicznej w rolnictwie woj. poznańskiego”.

Sekcja Przemysłu wspólnie z Sekcją Budownictwa prowadzi pod kierunkiem inż. K. Nowickiego „Badania nad możliwościami budownictwa mieszkaniowego w Wielkopolsce w oparciu o surowce miejscowe, ze szczególnym uwzględ-

nieniem gipsu". Do prac nad tym zagadnieniem włączyły się: Katedra Technologii Chemicznej UAM, w zakresie badań laboratoryjnych prowadzonych przez prof. dra W. Kuczyńskiego, oraz Zakład Badawczy Budownictwa Politechniki Poznańskiej, w zakresie badań wytrzymałości prefabrykatów budowlanych, prowadzonych pod kierunkiem inż. Marcinkowskiego.

Wreszcie Sekcja Obrotu Towarowego prowadzi pod kierunkiem prof. dra Zb. Zakrzewskiego „Badania nad problematyką ekonomiczną i organizacyjną zaopatrzenia regionów podmiejskich w woj. poznańskim”. Część dotycząca m. Poznania jest już zakończona, reszta ma być gotowa w początkach roku 1958.

Jak z powyższego widać, Rada Naukowo-Ekonomiczna prowadzi dość szeroko zakrojone i nader różnorodne prace naukowo-badawcze, które niewątpliwie ułatwią w poważnej mierze wykonywanie bardzo trudnych i odpowiedzialnych zadań wojewódzkich organów planowania gospodarczego.

Należy z uznaniem podkreślić, że Rada znajdowała w swej pracy bardzo życzliwe poparcie ze strony Prezydium WRN, a zwłaszcza ze strony przewodniczącego mgra P. Szczerbala i zastępcy przewodniczącego mgra Z. Węgrzyka, którzy uczynili wszystko, ażeby zapewnić członkom Rady jak najlepsze warunki pracy.

Dzięki postawie Prezydium WRN, Rada Naukowo-Ekonomiczna otrzymała do swej dyspozycji na prace badawcze w roku 1957 około 200 000 zł. W roku 1958 suma ta ma być podniesiona do około 500 000 zł, co pozwoli na znaczne rozszerzenie prac badawczych oraz na wydanie trzech tomów „Rocznika” Rady. Pierwszy tom tego „Rocznika” ukazał się w styczniu 1958 r. Zawierał on materiały dotyczące pierwszego etapu prac Rady, a mianowicie wspomniany referat prof. dra F. Barcińskiego *Kierunki i możliwości rozwoju gospodarczego Wielkopolski*, wraz z przebiegiem dyskusji nad jego tezami na drugim plenarnym posiedzeniu Rady w dniu 11 maja 1957 r. Prócz tego zawiera on artykuły: Z. Rymaszowej, *Sytuacja mieszkaniowa w woj. poznańskim*, prof. dra S. Smolińskiego, *Budżety domowe wybranych grup ludności miejskiej woj. poznańskiego*, oraz inż. H. Sufryda *Problematyka urbanistyczna m. Kalisza*. Ponadto Rocznik zawierał 43 tablice statystyczne charakteryzujące aktualny stan najważniejszych dziedzin życia gospodarczego i kulturalnego woj. poznańskiego. Drugi tom „Rocznika” będzie poświęcony problematyce demograficznej, a trzeci — problematyce rolniczej województwa. Wiele przemawia za tym, że „Rocznik Rady Naukowo-Ekonomicznej” stanie się nie tylko zewnętrznym wyrazem jej pracy, ale i bardzo pożytecznym źródłem informacji i wiedzy o życiu gospodarczym Wielkopolski.

Florian Barciński